

شبه چيخارماق و عزا توتماق

علی شریعتی شبه چيخارماق عملی نین مسیحتدن آییندیغینی ادعا ائدر؛ ترجمه: "بئله عزا توتماق- شبه چيخارماق، نعش، علم و کجاوه گزديرمک، معرکه توتماق، زینچیر وورماق، تانیدیغیمیز هر بیر بیچیم و حالته- ایستر اسلام، ایسترسه ده ایرانلیلار آراسیندا (ملیت ایرانی) تانینمیش بیر گورونوم دئییل، بوتون بو حرکتلر، شکیل و شماییلی ایله مسیحتدن آیینمیش و تقلید اولونموش"¹.

غرب سیاحلاری نین صفویلر درباریندا گلیب ایللر بویو قالدیقلارینی، عثمانلیلار علییه یئریندیکلری دوشمنلیک سیاستلرینی نظره آلساق، علی شریعتی نین گلدیگی قناعت بیر وارساییم (هنپوتتز) اولاراق قبول اولایلر. حوزه علمیه قم شهرینده تحصیل آلمیش دین تحقیقاتچیسى حسن یوسفی اشکوری ده امام حسین اوزه تعزیه ادبیاتینی نقد ائدرکن یازمیش:

"گنرچکلیکده کربلادا سویون اولماسی و سو قیراغیندا انسانین سوسوز قالماسی اولدوقجا مرکب، دولاشیق خرافات اساسلی میفلر ایله مشایعت اولونان آنلاقیق و داستانلاردان بیری ساییلار. بو خرافی آنلاقیقلار (داستانلار) تعزیه اوخوماق اوچون بیر قایناق و منبعدير. صفویه- دن گونوموزه دک امام حسین نین و اونون سوت امر اوشاغی نین سوسوز اولدوغونو، حرمله نین اوچ قانادلی اوخ ایله علی اصغرین بوغازینی هدف آلماسی، عباسین فراتا سو گتیرمک اوچون گنتمه سینی، قوللاری نین کسيلمه سینی کربلا آنلاقیقی و داستانیندان چيخارسالار (حذف ائدرلرسه)، آنلاقیق (داستان) حماسی و احساسی حالیندان چيخاراق انسانلاری آغلاتماق اوچون دئییه جک بیر سؤز قالماز.

بو آنلاقیقلار زامان ایچیریسینده، بیر کیچیک شئیدن شئیلر دوزتمگه وسیله اولموشلار. تاریخه عایید اولان قاینالاردا، من اولارجا کتابلار اوخودوغوما گوره، کوفه امیری، عبیدالله ابن زیاد کربلادا اولان قوشون باشچیسینا، عمر بن سعد آدلی ذاتا، حسین محرم آیی نین یئندیسینده کربلایا گیردیکن سونرا، اونو مزیقه آلتینا آلماسی و سودان اوزاق توتولماسینا داییر بویوروق وئرمیش. بو دا جاهیللیک اساسیندا بیر تور انتقام آلماق مقصدی داشیمیش. دئمک، عثمانین انتقامینی آلماق مقصدی داشیمیش. دئییشلره گوره، اولار (علی طرفدارلاری) دا عثمانی سوسوز اولدوردوکلری اوچون، عبیدالله ابن زیاد عثمانین انتقامینی علی ننی اوغلو حسیندن آلمیش. یئری گلمیشکن دئیيلمه لیدیر. بو عمل یالنیز کربلادا دئییل، صفین ساواشیندا دا معاویه قوشونلاری سویو علی نین قوشونلارینا باغلامیشدیلار. قارشى طرفی باسقى آلتینا آلماق و تسلیم ائتمک اوچون، سو یولونو اؤز مخاليفلری نین اوزونه باغلاماق بیر رفتار و سنت

1 علی، شریعتی، تشیع علوی و تشیع صفوی، تهران، حسینیه ارشاد، چاپ 1350، آبان ص. 207.

حالینا گلمیش ایمیش. یازلمیشلار بو قدردیر. سونرا دا حسین، قارداشی عباسی محرم آیی نین یئندینجی گونو، یوخسا گئجه سی فرات چایینا، سو گتیرمک اوچون گؤندر دبیگینه داییر بیر شئیلر یازلمیش. او دا 30 آتلی و 20 یایان (پیاده)، یعنی 50 ساواشچی ایله بیرلیکده گؤندر دیگی ادعا اولونار. بو دئدی کلریم اوخودوقلاریم قاینالار اساسلار. عباس ساواشچیلار ایله گندر و فرات چاییندان نجه مشک سو گتیرر؛ بو قدر. بوندان آرتیق هنج بیر یازیلی تاریخی منبع یوخدور. بوندان آرتیق هر نه دئیلمیشسه، خیال اساسیندا اورتایا قویولار. سیز ده اشارت ائتدیگینیز کیمی، ناماز قیلماق اوچون دست ناماز آماق، اؤزلرینی تمیزلمک و غسل آماق اوچون سو وار ایمیش. عاشورا گئجه سی بیرلیکده شوخلوق ائدرمیشلر. سو یوخوموشسا، بو عیبارتلر هارادان یازلمیش؟

بلکه ده عاشورا گئجه سی یوخسا عاشورا آخشامی سولاری آز ایمیش، بونو عقل اوزوندن قبول ائتمک اولار، بوندان آرتیق دئیلمیش. عباسین عاشورا گونو سو گتیرمگه گئتمه سی و قوللاری نین کسیمه سی، و "والله ان قطعتموا یمنی...." بونلار افسانه-دیر. بونلار هامیسی بازار قیزدیرماق، انسانلاری آغلتماق اوچون خرافی داستان ساییلارلار.²

اوسته گؤرون دوگو کیمی حسن یوسفی اشکوری ده امام حسین نهضتی ایله بوگونکو حاله گلمیش کربلا واقعه سی آنلایشی نین اوست اوسته دوشمدیگی نی و بو داستانلارین سونرادان خرافات اساسیندا توخوندوقلاری قناعتینده-دیر.

تعزیه ساخلاماق و عزا توتماق ایسلامیتده و شیعه لیکده اولدوغونا باخماپاراق خرافات دونونا بورونموش شبیه چیخارماق و کارناوال یولا سالماق مراسیملری اوزره غرب ادبیاتیندا صفویلر زامانیندان سونرا خبرلر سیاحلار واسیطه سی ایله قلمه آیینمیش.

1634-ینجی ایل انگلیستاندا Thomas Herbert طرفیندن چاپ ائدیلمیش مقاله-ده صفویلر زامانینا عاید شبیه لره ایشارت اولونموش اوخویوروق:

"اونلار علی نین اوغلو، حسین نین اولومونو چوخلو شبیه لر ایله عزا توتدولار. من اونلارین دو قوز گون کوچه لرده نجه حسین حسین دئییه چاغیردیقلارینی گؤردوم. بعضی سی چوخ اوجا چیغیردیقلاری و سسلری توتولدوغو اوچون، داها چیغیرایلمیردیلر. دو قوز گوندن سونرا اونو (حسینی) تاپدیلار. اونلار حسینی بیر اورماندا ایتیردیکلرینی خیال ائدیملر، یوخسا حسین نین یئرینه بیرینی های کوی و قیشقیریق ایله رنگلی پالتار گئینمیش کیشیلر، قیز اوشاقلاری و اوغلان اوشاقلاری ایله بیرلیکده "حسین حسین" دئییه دو هول و ناغارا چالا چالا مسجیده گتیردیلر و مسجیده بعضی تعظیماتدان، دوعا و ثنادان سونرا، عزا توتماقلارینا سون قویولار"³.

² حسن یوسفی اشکوری، امام حسین و کربلا؛ از واقعیت تاریخی تا خرافه مذهبی: www.radiofarda.com/a/taboo-e50-on-karbala-indecent/28762650.html

³ Thomas Herbert, Relation of Some Years Traviale into afrique, Asia, Indies London, 1634, S. 167.

مؤلیفین اوسته "رنگلی پالتار گئینیمیش کیشیلر، قیزلار و اوغلانلار"-دان منظورو شبیه چیخارماقدا نقشی اولان انسانلار اولموش. آنجاق سیاح بیر ناظر اولدوغو و هانکی رنگین "یزید طرفی" و هانکی رنگین "امام حسین طرفی" اولدوغوندان باش چیخارابیلدیگی اوچون، گوردوکلرینی قلمه آلماسینا باخمایاراق مراسیمین ایچریگی و محتواسیندان دا آرتیق بیلگی وئرہ بیلمه میش.

صفویلر زامانینا عایید شبیه اوزره ایکنجی بیلگی و معلومات وئرہن تورک سیاحی اولیا چلبی ساییلار. اولیا چلبی 1640-ینجی ایل صفویلر و عثمانلیلار آراسیندا باریش اولاندان سونرا، شاه بیرینجی شاه عباس دربارینا گنده رک امام حسین نین نئجه شهید اولماق شبیهینی ترسیم ائتمیش:

قرائتچی شیمیرین مظلوم امام حسین نئجه اولدوردوگو ایضاح ائدن یئرہ گلدیکه، امامین اولموش اولادلاری نین جسدری نین شبیه لری صحنه یه آپاریلاراق جانلاندی (یارادیلدی). بو تاماشایا باخندا جمعیت قیشقیریق، ناله و شیون ائتمکله "یا حسین" دئمگه باشلادی. بوتون تاماشاچیلار اوجا سسله دورمادان آغلادیلار. یوزلرجه انسان امام حسین دئیہ بیربیرلرینی دئیہ رک، باشلارینی یاراراق، بدنلری نین قیلینج و بیچاقلا یارالانماسینا باعث اولدولار.

اونلار امام حسینہ اولان محبتلریندن یانا قانلاری نین آخماسینا اجازه وئرديلر. یاشیل چیمن قانلا بویاناراق تارلادا (زمیده) اولان خاخش توخومو کیمی گوروندو. سونرا یالانچی اولولر (شبیه لر) صحنه-دن اوزاقلاشدیریلدی و حسین نین شهادت حنکایه سی سونا دک اوخوندو"⁴.

1637 اینجی ایل روسیه چارلیغی طرفیندن Adam Olearius آذربایجانین اردبیل شهرینه تجارت اوچون گئندیگینه باخمایاراق عاشورا گونو شبیه چیخارماق اوزره بیلگی و خبر وئریمیش، اوخوبوروق:

"ما آبی نین اون دوردونده عزادارلیغا باشلادیلار. عاشورا گونونه دک اون گون اولمالیدی، "عاشور" کلمه سی عربچه-ده "اون" آنلام و معناسینا گلدیگی اوچون "عاشورا" دئییلر. بو عزادارلیق یالینز ایران ممالیکی محروسه سینده کی مسلمانلار (محمد امتچیلری) طرفیندن حیاتا کنچر. محرم آبی نین باشلانماسی باشلار و اون گون داوام ائدر. عاشورادا بویوک و مقدس حنساب ائتدیکلری علی نین اوغلو، حسین نین خاطرہ سی عزیز توتولار. اونلارا گوره بویوک و مقدس امام ساییلار. تاریخلرینه گوره خلیفه یزید اونا قارشى آپاردیغی موباریزه-ده سویون قاباغینی بوغراق اونو سوسوزلوق عذابینا دوچار ائتدیکن سونرا، سنان بن آنس نخعی طرفیندن 72 اوخلا یارالانمیش و بدنى دئشیک دئشیک اولموش و شیمیر بن ذی الجوشن

⁴ Mottahedeh, Roy: Der Mantel des Propheten oder Das Leben eines persischen Mullah zwischen Religion und Politik, München 1987. S. 155.

طرفیندن باشی بدنن آیریلیمیش"⁵. آدام اولئاریوس (Adam Olearius) نه اوچون اون گون اردبیلده محرم آییندن عزادارلیق ائدیلمیشینه داییر بازار:

"حسین مدینه-دن کوفه شهرینه سفر ائدرکن 10 گون دوشمن تعقیبینه اولدوغو و اونونجو گون قورخو ایله اولدورولدوگو اوچون، بو اون گونو ایران ممالیکی محروسه سینده کی مسلمانلار عزا گئییمی (لباسی) ایله یاس توتار، باش و ساقالارینی قیرخدیرماس، شراب ایچمز و یالیز سویا قناعت ائدرلر.

اردبیل باشدان آیاغا یاسا بورونه رک مثللی گورونمه میس تون و مراسیم ایله توتولموشدو. اوغلان اوشاقلاری علملرین و بایراقلارین باشلارینا بزئیلیمیش ایلان و آژدها شکیللری ایله مختلیف کوچه لری دولانیر، مسجدلرین قاپیلاری نین قاباقلاریندا بیریرلری نین قارشیسیندا "یا حسین؛ یا حسین" دئییه باغیریدیلار. هرگون آخشام، خاص اولاراق اوچ سونراکی گونلرین آخشام چاگیلاری، گون باتاندان سونرا، یاشیلار دا بللی بیر یئرلرده چادیرلارین آلتینا توپلاشیر، یوزلر شمع و مشعل یاندیریدیلار. درویش اوشاقلار اوزون چوبوقلارین باشینا تاخیلمیش بایراقلار ایله بیر آرایا گله رک گئنیس آغیزلاری، جدی قیافتلری و بوتون وار گوجلری ایله باغیرماقدان یوزلری نین آلت طرفی کافه رنگینه دؤنوردو. بیزه ده اورادا تاماشاچی اولدوغوموز اوچون موم ایشیققلاری (شمع) وئردیلر. بیر ساعت تامام قرائت ائندیکدن سونرا، بایراقلاری و علملری ایله شهرین اصلی کوچه لرینی دولاشدیلار"⁶.

او عزادارلیغین سون گونونو اوز عائیله لری و اوشاقلاری ایله بیرلیکده عزادارلیق ائندیکلرینه باخمایاراق آخشامینی ایسه چوخ غریبه بیر مراسیم ایله باشا ووردولار. جنازه مراسیمی علی طرفیندن آغیرلانمیش (عزیزلنمیش) بیر مراسیم کیمی یئرینه ئیتیریلدی⁷. بو بیغینجاق و توپلاننتی شئیخ صفی مزاری نین حیاطیندا باش توتدو. شئیخ صفی مزاری گونیدی نین اوستونده ایسه اوزون بیر بایراق، بیر آت نالی ایله سانجیلیمیشدی⁸. بایراق محمدین قیزی فاطمه اوچون تیکیلیمیش و آت نالی دا حضرت عباسین آتی نین نالی دئییه بایراغین باشینا تاخیلمیشدی. دئییشلره گوره شئیخ صدرالدین، شیخ صفی نین اوغلو، اونو مدینه شهریندن اردبیل شهرینه گتیرمیش⁹.

1667-ینجی ایل محرم آییندا فرانسه لی Jean-Baptiste Tavernier محرم مراسیمینی ایکینجی شاه صفی زامانیندا اصفهانین شاه مئیدانیندا تاماشا ائتمیش. یئری گلمیشکن بیر

⁵ Olearius, Adam, Reisebeschreibung, Die Neue Orientalisch Reise, 1647, S. 456

⁶ Bax orada, S. 457.

⁷ شیعه لر آراسیندا "غریبلر شامی" منظور اولونار. بیلیندیگی کیمی انسانلار شام بیتمه میس مسجدده گئدرلر. مسجدین چیراغلار سونوک و خاموش اولار. مسجدده مراسیم او بیری گئجه لردن تئز مراسیم اجرا اولونار. انسانلار مسجددن چیخاراق ائولرینه گئدرلر.

⁸ آت نالی بیر شانس گتیرین علامت اولاراق قدیم کولتورلردن بللی اولدوغو اوچون، صفویلر ده آت نالینی شیخ صفی الدین نین آرامگاهی نین مزاری اوستونده کی بایراق آغاجی نین باشینا آغزی اچیق یوخاری تاخمیشلار (نصب ائتمیشلر).

⁹ Bax orada, S. 458.

کیچیک ایضاح وئریلمه لیدیر. ژان باپتیست آوروپالیلارین یونان ادبیاتیندان آدیقلاری "پئرس" آنلایشیندان یولا چیخاراق ایران ممالیکی محروسه سینده کی تورک شاهلیقلارینی "فارسلار" قلمه آلمیش. او ذاتین گوردوکلرینی ائشیدیریک:

"ایندی فارسلارین بؤیوک طنطنه لی شنلیگینه گئدیرم، تانینمیش Hösen و Hosen، علی نین اوغلو، فنستیوالینا گئدیرم. شنلیکدن سکیز یوخسا اون گون کئچدیکده بوتون تاماشاچیلار بوتون بدنلرینه، اوزلرینه قارا یاخیر و کوچه لرده چیلپاق، یالنیز اوتاندىقلاری (آلت تناسلی) نین اوستونو بئز ایله اؤرتورلر.

اونلار هر اللرینده بیر چینقیل (داس پارچاسی)، بیربیرلرینی دؤیدولر، بدنلری و اوزلری ایله عاقیلسیز فیقورلار دوزلتدیلر. Hösen و Hosen دئییه وار گوجلری ایله باغیرارکن آغیزلاری کؤپوکلدی. آخسام دیندارلار انسانلاری ائولرینه آپاردیلار و اونلارا شام وئردیلر¹⁰.

بوگونلر گون باتاندان سونرا بازارلاردا، دؤرد یول آیریجلاری (چهار راه) نین بعضیلرینده تبلیغچیلارین قاباغینا منبرلر اوچالدیریلیر و مراسیمین مقدسلیگی اوچون هر شئی حاضیرلانیر. امیرلرین عائیله لری، او جومله-دن هر یاشدا اولان انسانلار بیر یئره توپلاندىقلاری اوچون، بوتون ایل عرضینده قادینلارین و خانیملارین اؤز سئوگیلیرینه گلمک اوچون بوندان داها یاخشى فرصت تاپدیغی بیر گون یوخدور.

"من بو فنستیوالی 3 اییول 1667-ینجی ایل، ناظر و دربار رئیسى هولندیالیلارا و منه شاه مئیدانیندا، عالی قاپونون قارشیسیندا تعریف ائتدیگی کیمی تصویره چکمک ایستیرم. ایندی شاه سلیمان آدلاندریلان، ایکینجی شاه صفی ساراییندان مشایعت ایله گلیب یاخشى بیر یئرده سحر ساعت یئتدیده عالی قاپونون اورتاسیندا شاهلیق تختینده اوتورموش.

بؤیوک بیر نظامی مسئول آتا میندی. اونو دا بیر چوخ گنج لورد ایزلدى (تعقیب ائتدی). هامی اونون یئرینی ایزلیب گؤرمکلری اوچون بو شنلیگه گلن انسانلارا اجازه وئریلدى. اولدن حیس اولوندوغو کیمی، شهرین بیر قیسمینده، بیر کلیسایا عایید اولدوغو یئر، آریلاریندان اوستون اولدوغو اوچون، نظامسیزلیغین قارشیسینى آماق اوچون شاه بؤیوک نظامی مسئولو مراسیمین باشچیسى اولاراق تعیین ائده رک اونا هرکس اوچون یئرینی تعیین ائتمک اوچون بویوروق وئردی. سونرا او بؤیوک نظامی مسئول بؤلوکلره و گروهلارا رژه گئتمگه اجازه وئردی. هر تابوتون اوستونده بیر اؤللو وار ایدی و هر تابوت 8 – 10 نفر واسیطه سى ایله داشینیردی. هر اؤللو تابوتو 3 – 4 باشماق آرا و فاصیله ایله یئر آلدی و 5-6 اوزون تابوت ایدی. اؤللو تابوتون تخته سى قیزیل و گوموش چیچکلر ایله بزمنیش و ایپک ایله اؤرتولموشدو. بیرینجی انسان بؤلوگونه (گروهونا) یوروش بوروغو وئریلدیگی آندا باشقا اوچ شئی حیاتا کئچیریلدی. ... اوخلار، دییرمی قالخان و ائنلی قیلینجلار آسیلدی. "مئیدانا گله رک تخمینا 100 آددیم قالان یئرده پادشاهی گؤررکن اوچ آت سرعتله چاپدیلار و ایزلگنلرین (تعقیب ائدنلرین) هامیسى قاچماغا، تابوتلاری گویه قاوزاراق رقص ائتمگه باشلادیلار. هامی بالاجا آتگینی، قورشاغینی

(كمرينى) بۇركونو ھاوايا اتاراق فيشقيراق و دودوك چالماق اوچون بارماقلارنى اغيزلارينا قويدولار.

او بيرى انسانلار اۇنجه دئيىلديكى كيمي آلرلينده چينقىل (داس تيكه سى) توتاراق، Hüsen و Hosen دئيه دئيه چيغير باغير آلتيندا بير بيرلرينى دؤيوركن اغيزلارى كؤپوكلوردو. مئيدانى اوچ دۇرت دۇنه (دفعه) گزدىكدن سونرا، هر بيرى اؤز سىراسيندا يئر آدى. اوچ آتى يئدكله رك آپايريديلار. امام سؤز قونوسو اولان اوچ آتى گؤرستدى. او آتيلارين دا اولكى آتيلار كيمي دوشونجه و تصورلى چاپماق ايدى. بير بؤلوك و قوروه كئچدىكدن سونرا، بير اوطاقتا يئرلشديرديلر. ايكي آيرى بؤلوك ده اورا يا گلدى. هر بير بؤلوك (گروه) اؤلوك كيمي تابوت اوسته بير اوشاغين يانينا گلدى.

بوتون بونلار، ذكر اولونان ايكي اوشاغين موشايىتى ايله يانا يانا و ھۆكور ھۆكور آغليز و ايچلرينى چكىرديلر. بو ايكي اوشاقلار حسين نين اوشاقلارى دئيه تانيديلدار و معرفى اولدولار. امام اؤلدوكدن سونرا، اونلار خليفه طرفيندن توتولموش و اؤلدورولموشدولر. بو مئيدانا گلن، گؤز ياشلاري ايله گوناھلاري نين باغيشلاناچاغيني دوشونه رك آغلايان بير چوخ سايدا فاحيشه وار ايدى¹¹.

بوتون خالق مئيداندا يئر آلدىقدان سونرا، اونلار داھا نظمی نظره آلماياراق اؤزلرينى دؤيوردولر. اونلار اؤزلرينى يئره وورماغى اؤزلى اوچون شرف حنساب ائيدردلر. خاص اولاراق شاهين حضوروندا جسارت ايله اؤزلرينى يئره چيرپيرديلار. اونلارا گؤره، بئله بير زاماندا بيرى اؤلسه، او دا مقدسلردن بيرى سايبيلار. آرا چوخ قارىشىدىغى اوچون، بؤيوك نظامى مسئوليت داشيبان شخص جعميتين قالاباليق و شلوغ اولدوغونو نظره آلاراق 5 فيل صحنه يه گتيرده رك انسانلارين فيكىرلرينى اونلارا جبل ائتمكله آرا قارىشىقلىغا سون قويدو.

سالون طرفينده، شاه اوتوران يئرده، كيچىك، آنجاق بير آز اوجا صحنه وار ايدى. اوراسى قالى ايله بزنىميشدى. شاه اورادا اوتورموشدو. صحنه نين اورتاسيندا قارا پارچا ايله اؤرتولموش بير اوجا اوتوراق (منبر) وار ايدى. اونون اوستونده 1 ماللا و اطرافينى دا 6 ماللا آلميشديلار. ماللا Hüsen و Hosen اوزرينده ياريم ساعت دانيشدى. او دانيشيغيني قورتاردىقدان سونرا، شاه ماللايا انعام وئردى¹².

گننه ده اوخويوروق:

"بوتون بو طمطراقلى مراسيم سحر يئدديدن گون اورتا چاغينا دك سوردو. شاه حرمينه گئرى دؤنرکن، خالق اؤلوك تابوتلاريني گون بويونجا شهرين كوچه لرينده گزديردى"¹³.
فرانسه لى تاوئرنيئر (Tavernier) بير شهرين مختليف بؤلگه لريندن صف حاليندا يولا دوشن، حسين حسين دئيه تظاهرات ائندلرى و لازيمسه اونون اوچون خياباندا اؤلگه حاضير اولانلارى

¹¹ Jean-Baptiste Tavernier: in Buch von Heinz Halm, der schiitische Islam, München 1994, S. 64.

¹² Bax orada, S. 65.

¹³ Bax orada.

ترسیم ائدن بیرینجیدیر شخص ساییلار. ائله جه ده 1685/1684 اینجی ایل، آلمانین لیمگو شهریندن اولان Engelbert Kaempfer بیر سوئد شرکتینده منشی و پزشک دئییه چالیشارکن گوردوکلرینی ترسیم ائتمیش، اوخویوروق:

"حسین نین اولومونون ایل دؤنومونده اولدوقجا قورخونج توقوشما (درگیری) باش وئر. علی نین اوغلونون باشینا گلن حادثه لردن یانا خالق آراسیندا قارشى دورما یارانار. انسانلار قارشیلیقلى اولاراق بیر بیرلرینی وورار و باشلارینی یارار"¹⁴.

آت نالی نین یئری شیعه لیکده

آت نالی بیر شانس گتیرن سیمگه و علامت اولاراق شیعه لیک آذربایجاندا موفق اولدوقدان سونرا شیخ صفی الدین صفوی تره سی گونبدی نین اوستونده سانجیلان بایراغین باشینا تاخیلمیش. دئییشلره گوره بو نالی شئیخ صدرالدین، شیخ صفی نین اوغلو مدینه-دن گتیرمیش و بو نالی حضرت عباسین آتی نین نالی اولدوغونو ادعا ائدلمیش.

غرب کولتورونده بوگون ده آت نالی شانس علامتی ساییلار. یئری گلمیشکن آت نالی نی نه اوچون شانس گتیرن قلمه آدیقلاری دوغرولتوسوندا ائشیتیمک و اوخوماق یئرلی ساییلار. آت نالی آتلارین دیرناقلارینی قوروماق اوچون ایستیفاده اولونار. آنجاق انسان نییه نالی، شانس و بخت سیمگه سی و علامتی قلمه آلا دئییه دوشوندوکده دئمک لازیم: - بو آنلایش قدیمدن باشلانمیش. او زامان انسانلار دمیرین یاپیق و ساختا اولدوغونو کشف ائتمیشلر. اوسته لیک دمیرین ایستی اولارکن یوموشاق اولدوغونو، اونا راحت بیچیم و شکیل وئرمگی تجربه ائتمیشلر. بونون یانی سیرا دمیر سویوق اولدوقدا، چوخ برک اولدوغونو دا درک ائتمیشلر. بئله لیکله انسان دمیرین بیر سحرلی گوجه مالیک اولدوغونو خیال ائتمیش.

آتلارین دیرناقلارینی نال ایله قوروماغا باشلادیقدا، انسانلار " ایستی آت نالی نی، آتلارین آیاقلارینا تاخارکن (باغلارکن)" آتین آغری حیس ائتمه دیگینی ده باشا دوشموشلر. انسانلار آت دیرناغینین قالین بوینوز قاتیندان اولدوغونو بیلمدیکلری اوچون، آت دیرناغی نین آتی ایستیدن قورودوغونو اؤزلرینه دوغرو و دوزگون ایضاح ائده بیلمه میشلر. بئله لیکله دمیرچیلر آت نالی نین سحرلی خصوصیتلری وار دئییه اؤزلرینه بو مسئله نی تعبیر و تفسیر ائتمگه باشلامیشلار!

بو یانلیش و خرافی آنلایش خالق آراسیندا دولاشماغا و بیر چوخ یئرلرده حاللانماغا باشلامیش. بوگون خاروانا شهری نین "یئللی قیراق" ایله "بولوندور یایلاغی" آراسیندا یولدان یوخاری دره نین بؤیورونده اولان داشا "ناللی داش" آدی وئردیکلری ده او داش اوزرینده

¹⁴ Engelbert Kaempfer, *Amoenitates Exoticae*, deutsch von W. Hinz, Am Hofe des persischen Großkönigs, Tübingen 1977, S. 143.

چيزيلميش علامتين امام آتلاري نين ايزى و ردى اولدوغونا نسبت وئردىكلرى بير خرافى آنلايشا اساسلانا.

نالين 8 دئشيگى اولماسينا باخمايلاق، كئچميشده نالا هميشه 7 ميسمار چالينارميش. قديم انسانلارا گوره 7 خوشبختليك سايى اولدوغو اوچون فيتنه-نى و شئيطنانى اوزاقلاشديرارميش. اوسته ليك اينسانلار طبيعت تانريلارينين گوجونه ده اينانارميشلار. اولنارين آراسيندا انسانلاري قوروياجاق بير بوينوزلو تانري دا وار ايميش. انسانلار آت نالينى دا او تانرى نين بوينوزونا بنزه درميشلر. بو اساسدا دئيلرميش:

"كوچه قاپينيزين باشينا اوغورلو بير جاذيبه اولاراق آت نالي آسماق ايسته ييرسينيزسه، نالينين آچيق بؤلومونو يوخاري آسينيز. بئله ليكله نال، گويدن گلن خوشبختليگي توتا بيلسين. نالين آچيق بؤلومو آشاغى طرفه اولسا، خوشبختليك گويدن دوشر يئره، سينارا!"

حئوانلارين باشلاريندا اولان بوينوزلارين دا چوخونون اوجو يوخارى باخدغيغى نظره آلساق، بو دوشونجه نين انسان خياليندان اورتايا قويولدوغو آچيقلانميش و ايضاح ائديلميش اولار. بو اساسدا شيعه ليك تاريخينده ده بايراكلارين و علملرين باشينا هلال آي كيمي آغزى يوخارى طرفه آچيق بير علامت تاخماق آنلايشى آچيqliغا قاويشىلار و ايضاح اولونار.